

התנועה
הקיבוצית

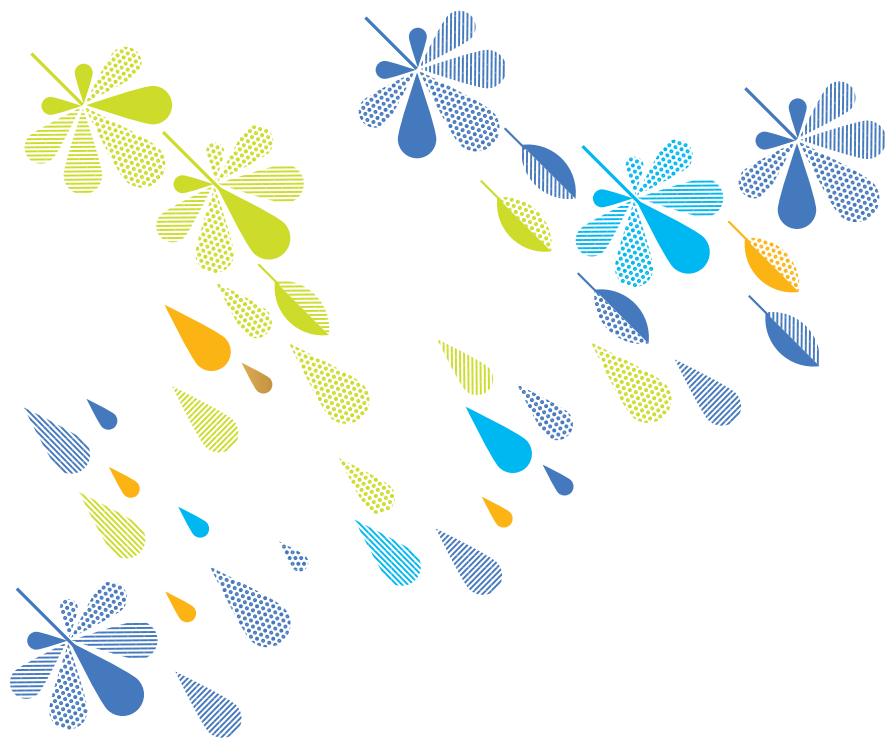

מערך חגים לכל הגילים בקיבוצים

תוכנית למפגשים של ותיקים וותיקות עם ילדי הגן הקיבוצי

חנוכה
חורף
יום המשפחה
ט"ו בשבט
פורים

תְּמוּנַת-נוֹף / מִשֶּׁה טִבְנִקִּין

שַׁחֲק אָפֵר. גֶּשֶׁם-זַעַר נִתָּה,
סוּחֵר וְשׁוֹטֵר וְשׁוֹקֵק,
וּבֵלֶב הַשָּׂדֶה נָצַב לוֹ פֶּלַח,
נָצַב לוֹ פֶּלַח בֵּלֶב הַשָּׂדֶה
וְצוֹחֵק.

לֵאטוֹ הוּא מְרִים אֶת פָּנָיו לַמָּרוֹם
וּמוֹשֵׁיט אֶת כַּפּוֹ כַּמְבָּרֵךְ.
מְשַׁעֵר הַגֶּשֶׁם יִקְלַח וְיִקְלַח,
בֵּלֶב הַשָּׂדֶה נָצַב לוֹ פֶּלַח -
וּמְחִיךְ.

כָּאֵב הַסּוֹלַח לְבָנוֹ הַשׁוֹבֵב,
כָּאֵם לְתִינוּק שֶׁבְחִיק -
בֵּלֶב הַשָּׂדֶה פֶּלַח לוֹ נָצַב,
מְבִיט הוּא בַגֶּשֶׁם הֶזֶב מִבְּגָדָיו
וְצוֹחֵק.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

כה אמר, יהוה צבאות, עוד יישבו זקנים וזקנות, ברחובות ירושלים; ואיש משענתו בידו, מרוב ימים. ה ורחובות העיר יימלאו, ילדים וילדות, משחקים, ברחובותיה.

זכריה פרק ח(ט)

"קהילה רב דורית ומלוכדת – שילוב בין אוכלוסיות ומתן אפשרות ביטוי לכל חברי הקהילה, ליצירת תחושת שייכות, לכידות חברתית וחוסן קהילתי. שמירה על המשכיות דורית ליצירת קהילה בת קיימא."

מתוך: קהילה קיבוצית במיטבה, אגף חברה, התנועה הקיבוצית.

תופעת הבדידות היא אחת המגפות הגדולות ביותר בעולם כיום, ולצערנו מתרחשת גם בקיבוצים. אנו רואים ותיקים וותיקות שבחרים להסתגר בביתם או להסתפק בפעילות חברתית מינימלית. אנו רואים ילדים וילדות שנמנעים מפעילות חברתית מעבר לשעות הפעילות במערכות החינוך.

"בדידות היא כמיהה לקשר, השתוקקות לקירבה. בדידות היא געגוע להשתייך, להתקבל, להרגיש רצוי ואהוב. בהיבט התחושתני, לבדידות יש איכות של כאב. לעתים היא נחוות כצביטת החמצה, ולעתים כמועקה, מצוקה, ריקנות, חור בלב."

סטנלי רבין, אנדרה מטלון, בנימין מעוד, בדידות 2015

כל המחקרים בתחום מצביעים על כך, שניתן לטפל בתחושת הבדידות באמצעות האפשרויות למפגשים חברתיים, בין היתר עם קבוצות גיל שונות ובדגש על פעילות בסביבה הקרובה. מפגשים חברתיים ומפגשים רב דוריים מייצרים תחושות של משמעות, חיוניות, שייכות, העצמה ותפיסה חיובית, הן לגבי סדר היום והשגרה והן לגבי הרגשות האישיים.

כקהילות רב דוריות אנו רואים מקום וצורך בחיזוק הבסיס המשותף הקיבוצי של כולנו. הקיבוצים שלנו גדלו, והמושג רב דוריות הפך להיות מגוון ושופע רבדים של גיל, חוכמה, ניסיון חיים, חוויה קיבוצית משותפת ותחושת שייכות.

גני ילדים המשלבים פעילות משותפת עם ותיקים וותיקות מהקהילה, בין אם חד פעמית או מתמשכת, פועלים בארץ ובעולם כבר תקופה ארוכה. מחקר רחב היקף

שנערך בארה"ב ובמדינות נוספות מצא כי לשילוב הבין דורי יתרונות רבים: שילוב שגרתי של בני הדור השלישי עם ילדים מביא לשיפור פיזיולוגי, קוגניטיבי ורגשי בקרב הקשישים, ואילו אצל הילדים ניכרת עלייה ברמות האינטליגנציה, האמפתיה וההתפתחות הרגשית. קיבוצים רבים מקיימים פעילות רב דורית משותפת מזה זמן רב ועושים עבודה נפלאה בחיבור הקהילה הלכה למעשה.

גם לנו, בתנועה הקיבוצית, יש רצון להגביר את החיבור, ועם זאת אנו מבינים את הקשיים שבדרך - המחויבות, לוחות הזמנים, ריבוי המשימות ועוד הרבה.

זהו קובץ המפגשים השני לשנת תשפ"ב, לאחר ההיענות והפעילות המרשימה בקיבוצים רבים בחגי תשרי - אנו שמחות לייצר עבור הקהילות הרב דוריות קובץ חורפי שיעסוק בחנוכה, חורף, טוב בשבת, יום המשפחה ופורים - ומקוות כי גם הפעם נזכה כולנו לעשייה מבורכת.

אז מה צריך כדי לצאת לדרך? בעיקר רצון טוב ואהבת האדם והחברה.

מה עוד צריך כדי לצאת לדרך? 13 מפתחות להצלחת התהליך:

- עבודה משותפת** - צוות החינוך והגן יחד עם צוות הרווחה/הזיקנה של הקיבוץ. על הצוות לתאם ציפיות, לעבור יחד על המערך, לדייק ולהתאים לצרכים לכל קיבוץ וקיבוץ.
- לקבוע לוחות זמנים** - תקופות חגים הן תמיד מרגשות ועמוסות בגן. חשוב לייצר קביעות ויציבות ולקבוע מראש את ימי ושעות המפגשים כך שיטיבו עם שתי הקבוצות.
- לקבוע את מקום המפגשים**, כך שחלקם יתקיימו בגן וחלקם במועדון לחבר או במועדון של הוותיקים. כך תהיה אפשרות לשתי הקבוצות לארח ולהתארח.
- בתוך המערכים תמצאו שיש בחירה** - תכננו מה תבחרו לקיים בכל מפגש ומי ינחה כל חלק וחלק.
- התאמת גודל הקבוצה** - המערך אינו מתאים לקבוצות גדולות מדי. בגן - נסו לבחור קבוצה שיכולה ליהנות מתהליך זה. ניתן גם לחלק למספר קבוצות (כמספר הצוות המתלווה אל הקבוצה), כך תהיה לכל הילדים האפשרות להשתתף. בין הותיקים והותיקות - יש לבחור את מי שרמת התפקוד שלו מאפשרת תקשורת עם ילדים והמפגש יכול לעורר בו רגשות חיוביים כלפי עצמו וכלפי הסביבה. התוכנית אמנם קצרה, אך חשוב כי תהיה מחוייבות בקרב המשתתפים והמשתתפות.
- ייתכן ובקבוצות שנבחרו תתקיים קרבת משפחה** - רצוי לגוון ולייצר קשרים דווקא כאשר קרובי המשפחה לא נמצאים בסמוך.

11. **דיבור** - המהלך צפוי להיות מאתגר ועם זאת מעניין, מרגש וחוויתי - דבררו להורים ולקהילה באמצעי התקשורת השונים, שתכפו אותם וחזקו את תחושת הגאווה המקומית.

12. **שמות** - בטרם מתחילים צרו פתקי שם ברורים ובקשו מהקבוצה לענוד אותם בכל מפגש כדי להקל על הקבוצה הבוגרת.

13. **ורגע לפני שיוצאים לדרך - התוכנית מקסימה, אך אינה מתאימה לכולם. לא לחייב, כן להמליץ.**

7. **שיחה מקדימה** - חשוב לכנס את כל אחת מקבוצות הגיל וכן את הצוותים לפני התהליך, לספר ולשתף בפרטי התוכנית ולאפשר לשאול שאלות ולהעלות חששות.

8. **נגישות** - יש לבדוק צרכי נגישות של הותיקים והוותיקות ולהתאים את המיקום והפעילות, אם הגן אינו נגיש לחשוב על מקום אחר.

9. **יש להתאים את סביבת הגן בעת הפעילות** - כסאות נוחים, הימנעות מריבוי רעשים, הסחות דעת וכדומה.

10. **כדאי לברר מראש אם בקרב הוותיקים והוותיקות יש כישרונות שיכולים לבוא לידי ביטוי בתוכנית** - נגינה, יצירה, שירה או כל תרומה אחרת.

*** אם זהו מפגש המשכי - חשוב לעשות את החיבור ממפגשי תשרי, להזכיר שנפגשנו בעבר, ואם בחרנו לחזור לזה כנראה נשארנו עם חוויה טובה וטעם של עוד.

בהצלחה ובהנאה, אנו לרשותכן ולרשותכם

דותן אריאלי, כזה ראה וחדש, 052-8204783

סינטיה כהן, מנהלת הגן הקיבוצי, אגף החינוך-התנועה הקיבוצית, 050-7438619

יעל רז לחייני, שיבה בחברה טובה, אגף חברה-התנועה הקיבוצית, 054-7917271

מפגשים 1-2 חג החנוכה

מבוא ורקע על חג החנוכה ומנהגיו:

חנוכה הוא חג משופע בסיפורים ובתימות שונות המרכיבות אותו. על פי הסיפור ההיסטורי של חנוכה, במאה השניה לפני הספירה גזרו היוונים גזירות על היהודים שכללו איסור קיום מצוות הדת היהודית, השתלטות על בית המקדש, והעמדת פסל בו. אנטיוכוס, השליט, דרש שיקריבו חזיר לכבוד זאוס ושיהודים ישתחוו לפסל. מתתיהו יצא למלחמה על שמירת הצביון היהודי, הרג את היהודי שהקריב את החזיר וקרא למרד שהוא מאבק על הזהות היהודית, על ידי הקריאה - "מי לה' אלי". המרד נחשב מלחמת גבורה של מעטים מול רבים, חלשים נגד חזקים. ימי חנוכה נקבעו כימי חג לזכר ניצחון החשמונאים (המכבים) על היוונים וחנוכת המזבח מחדש. בשלב מאוחר יותר מיוחס סיפור הניצחון כנס נסתר שנעשה ע"י אלוהים ועזר למעטים (המכבים) לנצח את הרבים (היוונים). סיפור נס כך השמן מופיע רק בתלמוד הבבלי מאות שנים לאחר הסיפור ההיסטורי. כנראה מתוך מגמה לטשטש את סיפור הגבורה של המכבים, כדי שלא ינסו לחקות אותם (כפי שעשה בר כוכבא ונחל תבוסה גדולה והביא חורבן על העם היהודי באמצע המאה ה-2 לספירה). במכבים ב' מופיעה סיבה לחגיגת שמונת ימי החנוכה כחגיגת סוכות שני, מכיוון שאת חג הסוכות לא ניתן היה לחגוג בזמנו בגלל המרד ביוונים.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

נושאים נוספים הקשורים לחנוכה

אור וחושך

חנוכה נחגג בתקופת החורף, התקופה בה הלילות ארוכים והימים קצרים. בתקופה זו קיימים חגי אור ואש בתרבויות שונות. המערך הראשון שלנו מתרכז בנושא זה.

גבורה והתגברות

נושא המלווה את החג דרך גבורת המכבים אל מול היוונים, גבורת הנשים בסיפורי החג. המערך השני מתרכז בנושא זה.

קנאות

מושג שקשור במעשיו של מתיתיהו, אל מול היהודים שקיבלו על עצמם חלק ממנהגי היוונים.

שמן זית

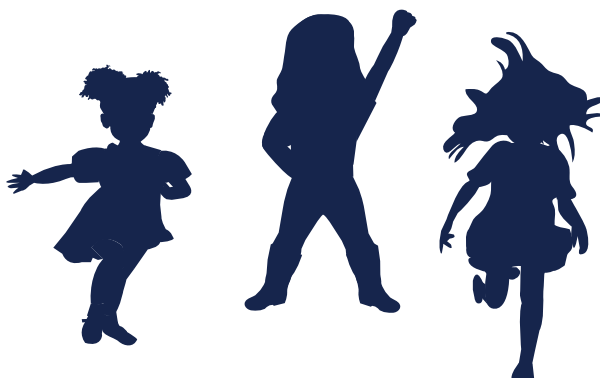
חנוכה מתקיים בסוף תקופת מסיק הזיתים. השמן שימש להדלקת הנרות ולמשיחת הכהנים בבית המקדש.

נשים וחנוכה

סביב חנוכה יש מסורות שעל פיהן נשים ניצחו את המרד או יזמו אותו, וכן גם הן חייבות בהדלקת נרות חנוכה. ראש חודש טבת שיוצא בנר שביעי של חנוכה נקרא חג הבנות "עיד אל בנת" בעדות מסויימות, לזכר אותן נשים גיבורות.

לקריאה נוספת על חג הבנות [לחצו כאן](#)

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן

מנהגי החג

הדלקת נרות חנוכה בחנוכה

נהוג להדליק שמונה נרות במהלך ימי החג. יש הנוהגים לפרסם את הנס ולשים את החנוכה בחלון

משחק עם סביבון

היהודים בגרמניה אימצו את משחק הסביבון שהיה משחק הימורים והפכו אותו למשחק חנוכה.

אכילת מאכלים שקשורים בשמן

סופגניה ולביבה. מנהג זה קשור בחיבור בין חנוכה למסיק הזיתים בארץ ישראל.

דמי חנוכה

מנהג בו נותנים מתנות או כף לילדים בחנוכה. כנראה כחיקוי למתנות החג המולד.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

פעילויות משותפות לחנוכה

בחלק הבא תמצאו מערכים למפגשים לחנוכה בשני נושאים, האחד-אור וחושך, והשני- גבורה והתגברות.

מפגש 1: פעילויות בנושא אור וחושך

הכנה למפגש

- ▶ לקראת המפגש שוחחו עם הילדים על חושך ואור, מה התחושות העולות בנו כשמחשיך בחוץ? האם בואו של הלילה נעים לנו? האם אנחנו שמחים להיות בבית כשבחוץ חשוך? האם נעים לנו ללכת לישון כשחשוך?
- ▶ שוחחו על חושך בלילה - יש צללים בחדר, הדברים נראים אחרת מאשר באור היום.
- ▶ עם הילדים ויודעים להשתמש בשעון, ניתן למדוד מתי שוקעת השמש, מספר פעמים בהפרשים של שבוע. (או לבדוק בעיתון).
- ▶ עם הצעירים יותר אפשר להסתכל בערב מהחלון: האם יש חושך או אור? וכשקמים בבוקר, אור או חושך?
- ▶ ספרו בגן את הסיפור 'זה היה בחנוכה' / נתן אלתרמן

לינק לסיפור כאן

עזרים

- ▶ בד בהיר מתוח (תיאטרון צלליות),
- ▶ תאורת לד
- ▶ מקלות גלידה או שיפודים
- ▶ בריסטולים כהים
- ▶ מספריים, דבק/נייר דבק
- ▶ עפרונות

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

מהלך הפעילות

לקראת הפעילות המשותפת עם הותיקים והוותיקות הקריאו לילדי וילדות הגן את הסיפור הנבחר להמחזה בתאטרון הצלליות.

ניתן להשתמש בסיפור **זה היה בחנוכה / נתן אלתרמן** או בסיפור אחר שתבחרו.

פתיחה:

שחקו משחק היכרות ושבירת קרח כדי לגרום לכולם להרגיש נוח יותר. ניתן לשאול מדוע אתם אוהבים ואוהבות את חג החנוכה.

היום נדבר ונעשה:

נקריא סיפור, ניצור צלליות ונציג את הסיפור בתאטרון צלליות.

נקריא יחד את הסיפור.

נחשוב, מי הדמויות המשתתפות בו. נחלק את הדמויות בין המשתתפים והמשתתפות.

כל זוג וותיק-וילד יציירו את הדמות/דמויות שלהם על בריסטול שחור, יגזרו, וידביקו לדמות שיפוד על מנת שניתן יהיה להציג.

נציג את הסיפור:

אחד או יותר מהוותיקים יקריאו את הסיפור, שני וותיקים או ותיק וילד יציגו, וכל השאר יהנו מתאטרון צלליות.

סבב פרידה

איך היה המפגש? מה למדתי? מה הרגשתי? ממה נהניתי?

מומלץ

לשוחח עם הילדים והילדות לאחר המפגש ולשמוע איך היתה החוויה.

לשוחח עם הותיקות והותיקים לאחר המפגש ולשמוע איך היתה החוויה.

חשוב: לעשות התאמות במידת הצורך לקראת המפגש הבא.

רעיונות נוספים לפעילות

יצירת ויטראז'ים ומבט דרכם על כניסה וסינון של אור

להכין יחד למפיונים ולצאת לתהלוחה בקיבוץ

אפשר לקרוא עם ילדי הגן הבוגר את הספר - לאן הולכות הדאגות בלילה, ובהמשך לעשות איתם בובות אצבע, שיכולות לעזור לנו כשאנחנו בחושך לא להרגיש לבד

אפשרות נוספת היא להכין יחד מנורת לילה שיכולה להיות ליד המיטה שלהם. אוספים צנצנות, מקשטים אותן יחד עם צלופן, ובפנים מכניסים פנס קטן.

העמקה ולימוד משותף

לפי שראָה אָדם הראשון יום שמתמעט והולך,
אמר: אוי לי, שמא בשביל שסרחתי - עולם
חשוך בעדי וחוזר לטהו ובהו, וזו היא מיתה
שנקנסה עלי מן השמים!
עמד וישב שמונה ימים בתענית ובתפלה.
כיון שראָה תקופת טבת וראָה יום שמאריך
והולך, אמר: מנהגו של עולם הוא.
הלך ועשה שמונה ימים טובים.
לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים.

תלמוד בבלי, עבודה זרה, דף ח, עמוד א

לפי שראה = כיוון שראה
יום שמתמעט = יום שמתקצר
סרחתי = חטאתי, אכלתי מפרי עץ
הדעת
עולם חשוך בעדי = היום מחשיך,
בגללי
מיתה שנקנסה עלי = אני עומד
למות כעונש על חטאי
עמד וישב = "עשה מעשה" וישב
שמונה ימים בתפילה
לשנה האחרת = בשנה שלאחר מכן

הסבר על הסיפור

במסכת עבודה זרה מספרים חז"ל על המקור הקדום של חג חנוכה שהתחיל עוד
בימיו של האדם הראשון. בפעם הראשון שראה האדם את ימי החורף המתקצרים הוא
מאד חשש ולא ידע שבסופם יחזור האור, הוא נבהל מאד וחשש שזהו עונש עבורו.
אבל כשהבין שכך מנהגו של העולם
ושהימים ילכו ויתארכו, יצר חג שאותו
חוגגים כל שנה בתקופה החשוכה
ביותר.

הסיפור הזה שחז"ל מספרים בשמו
של האדם הראשון, מדגיש את
האוניברסליות של החג ואת העובדה
שכמעט בכל התרבויות בתקופה
החשוכה הזו של השנה ישנו חג
שהמוטיב המרכזי שלו הוא אור.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

מפגש 2: גבורה והתגברות

המפגש יעסוק בגבורה והתגברות מה הופך מישהו/י לגיבור/ה? מתי אני פועלת/ת למען אחרים? גבורה למען האחר - כוחה של קבוצה - כל אחד הוא אור קטן וכולנו אור איתן

הכנה למפגש

לקראת הגעת הותיקים והוותיקות מומלץ להזכיר לילדי וילדות הגן את המפגש הקודם ולחבר לרצף המפגשים.

עזרים

אביזרים למסלול מכשולים

בדים או כיסויי עיניים אחרים

מהלך הפעילות

פתיחה:

בסבב, כל אחד ואחת יזכירו את השם הפרטי וישתפו מה הם עושים כאשר הפחד מופיע. שאלו 'מה זה אומץ?' האם אומץ אומר שאנחנו לא פוחדים, או אולי אומץ הוא התגברות על הפחד, למרות שאנחנו פוחדים או חוששים - אנחנו מתגברים ופועלים.

היום נדבר ונעשה:

נקרא ונשיר את השיר על הבובה זהבה, נחשוב מי עוזר לנו להתגבר על פחד, נבנה מסלול מכשולים ונעבור בו בעיניים עצומות.

נקריא את השיר

בִּזְהָבָה / מרים ילן שטקליס, שמוליק קראוס

אך לפתע קמה נורית
"אבא, אבא" היא קוראה,
"בוא מהר גרש החושף!
הוא מפריע ילד רע."

עיפה בזבה זהבה
ועף מאוד הדוב.
הצ'לים לחדר באו
לחשים לי "לילה טוב".

צחקה בזבה זהבה
וצחק מאוד הדוב:
"למה לגרש החושף?
והרי הוא ילד טוב."

במיטה שוכבת נורית
על-ידה יושב דובון
וכדור וגם ארנבת
וכולם רוצים לישון.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן

הסבר על השיר:

נורית מפחדת מהחושך. היא קוראת לאביה שיעזור לה להתגבר, שיציל אותה, שיגרש את החושך. האב הוא דמות חיצונית, מגנה, מושיעה. אולי זה אלוהים... כשאבא לא שומע, או לא מגיב מכל סיבה, נורית מוצאת את הכוחות להתגבר בעצמה על הפחד, בעזרת קולות פנימיים המתבטאים ע"י בובה זהבה והדב. הקולה הפנימי שלה עוזר לה להתגבר ואף מוצא בחושך נחמה וטוב. זהו שיר על התגברות והתבגרות. מעולם של פחד וצורך בהגנה שבאה מבחוץ וחלוקת המציאות לטוב ורע, נורית עוברת לעולם של מציאת כוחות פנימיים וראייה מורכבת של המציאות (גם בחושך יש טוב).

- ▶ שירו את השיר יחד. הזמינו את הילדים והילדות, הותיקים והוותיקות, לספר סיפורים בהם התגברו על הפחד.
- ▶ צרו עם הילדים מסלול מכשולים* (הניחו על הרצפה חפצים המפריעים להליכה). הזמינו בכל פעם זוג של וותיק וילד, הזמינו אחד מהם לעצום את העיניים והשני יוביל אותו בחדר בזהירות בין המכשולים.
- ▶ אפשר לספר גם על עיד אל בנת - חג הבנות הנחגג בא' טבת, נר שביעי של חנוכה, לכבוד הנשים האמיצות שהשתתפו במרד המכבים.

סבב פרידה

איך היה המפגש? מה למדתי? מה הרגשתי? ממה נהייתי?

רעיונות נוספים לכעילות

- ▶ אם הייתי גיבורת על: לשאול את כולם, אם הם היו גיבורי/גיבורות על, מה היה הכוח המיוחד שלהם? מה הם היו עושים בעזרת הכוח הזה? אח"כ כל אחד או זוג מצייר את גיבורת העל שלהו.
- ▶ הכנת שירון חנוכה ושירה משותפת - שירה ושהות משותפת מסייעות להתמודדות עם פחדים. אם יש מי שיודעת לנגן בכלי נגינה אפשר לצרף למפגש (מבין הוותיקים והוותיקות וההורים)
- ▶ הכנת משותפת של לביבות: יצירה משותפת, כמו בישול משותף מסייעים בהתמודדות עם הפחד. בישול ואפייה מאפשרים לנוע משיח בנושאי פחד לעבר שיחות עם נושאים חיוביים יותר.
- ▶ למדו את השיר תן כתף של נעמי שמר ורקדו יחד איתו. **לינק לשיר בספוטיפיי**

* שימו לב לקשיים פיזיים שעלולים להיות לשתי הקבוצות והתאימו את המכשולים - לא לחייב עצימת עיניים או מעבר ב"מכשול" שאינו מותאם. בסוף המערכ יש פעילויות נוספות אם תרגישו שפעילות זו אינה מתאימה להרכב הקבוצה.

תן כתף/ מילים ולחן: נעמי שמר

הדליקו אש, אל תוך הלילה
לילה יהפוך ליום,
ענו בקול, ענו בזמר
כאן ושם ובכל מקום.

תן, תן כתף
גם בגשם השוטף
וברוח הקרה
זה עוזר, עוזר נורא,
כן כן, זה עוזר
גם אתם הדליקו נר
הנרות הכי קטנים
אור גדול נותנים.

תן, תן כתף
כי בחושך שעוטף
ובלב הסערה
זה עוזר, עוזר נורא
כן כן, זה עוזר
גם אתם הדליקו נר
הנרות הכי קטנים
אור גדול נותנים.

הדליקו נר, אל תוך הלילה
לילה יהפוך ליום
הדליקו נר, אל תוך הלילה
כאן ושם ובכל מקום.

זה מה שיש
גם אתם הדליקו אש
כך ביחד עם כולם
נהפוך את העולם
כן כן, זה הולך
זה הולך לי ועוד איך
בגללך ובגללך
זה הולך.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

מפגש 3 חורף

מבוא

"גשם" בארץ ישראל הוא נושא תשתיתי. הגשם הראשון מביא עמו התרגשות וציפייה ולאורך כל העונה אנו עוקבים בתקווה וחרדה אחרי ה"מפלס", והתחזית. מלים מיוחדות תוחמות את תקופת הגשמים: "יורה", ו"מלקוש". ביטויים מיוחדים מתארים את "אופיו" של הגשם כאילו יש בו כוונה: "גשמי זעף", "גשמי ברכה", "בצורת" (בה הגשם נבצר מאיתנו).

בספר דברים (יא, 10-11) אומר האל לעם היוצא ממצרים:

"כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זְרַעְךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ כַּגֵּן הַיֶּרֶק: וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקַעַת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מַיִם:

החקלאי במצרים משקה את גידוליו בהצפה מן הנילוס. הוא מזיז ברגלו את האבן שסוכרת את תעלת ההשקייה, והמים זורמים בשפע. בארץ, אנו תלויים במטר השמים ומחכים לו.

המישנה הקדישה את מסכת תענית בשלמותה כמעט לנושא התפילה לגשם. מסוכות ועד פסח מתפללים לגשם שלוש פעמים ביום (בתפילת שמונה-עשרה): "משיב הרוח ומוריד הגשם", ו"תן טל ומטר לברכה". הגיע חודש כסלו ולא ירד גשם, גוזרים תענית על הציבור. ככל שחולף הזמן מחריפות התעניות: איסור אכילה ומלאכה, איסור מסחר, תקיעה בשופר, נותנים אפר על ראשם של מנהיגי העם ועל ארון הקודש כמנהג אבלות, ממעטים בבניין, באירוסין ונישואין ובמשא-ומתן עסקי. אם לא יורד גשם לאחר שלוש-עשרה תעניות ציבור מחמירות והולכות, זהו סימן לקללה.

המקורות קושרים את קבלת המים בקיום מצוות, בעיקר אלה שבין אדם לחברו. המשמעות הראשונית של הדברים יכולה להיות זרה לנו מאד, אך לפי המשמעות הסמלית, אין שפע ניתן לעולם בו הזקוק הוא כחפץ בידי בעל היכולת. ניצול והשפלה דוחים את הגשמים. הגשם הוא דיאלוג בין שמים וארץ, וקבלתו תלויה גם בתקשורת שבין אדם לאדם. התלות בגשם הוא "שיעור" ביחסי נותן - מקבל: בשעור הזה כולנו בצד הנזקק, גם העשיר.

(מתוך: גרסא דינקותא, אגדות חז"ל לילדים, המדרשה באורנים)

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

זאת הברכה להורדת גשמים - ברכת השנים, בתפילת שמונה עשרה:

בָּרַךְ עֲלֵינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאֹתָהּ לְטוֹבָה.
וְתֵן טַל וּמָטָר לְבָרְכָה עַל פְּנֵי הָאָרֶמֶה, וְשַׁבְּעֵנוּ מִטוֹבָךְ,
וּבְרַךְ שְׁנַתְנוּ כְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבָרְכָה, כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתְּהָ וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

פעילות משותפת בנושא החורף

הכנה למכגש

לקראת המכגש ניצור עם הילדים משחקי זיכרון או רביעיות בנושא החורף. בפעילות המשותפת עם הוותיקים נשחק במשחקים אילו.

ניתן גם להכין סט משחק כמתנה לוותיקים.

עזרים

- ירקות וחומרים למרק, סכינים וקרשי חיתוך
- קעריות וכפות לאכילת המרק
- כמה סטים של המשחקים שהילדים הכינו

מהלך הפעילות

סבב כתיחה:

מה אני אוהב.ת בחורף, מה אני פחות אוהב.ת? מה עושים אצלי בבית בחורף, כשירד גשם בחוץ וקר?

היום נדבר ונעשה:

נקרא יחד את הסיפור על חוני המעגל ונדבר עליו, נכין יחד מרק (או שוקו) ונשחק במשחקי הקופסה שהילדים יצרו.

שיח משותף

חוני מוריד הגשם / עיבוד יהודה אטלס

איש צדיק היה בירושלים בימי בית שני, חוני שמו. איש טוב לב, גדול בתורה ואוהב את הבריות. ומי שאוהב את הבריות, הבריות אוהבות אותו. בקרב אנשי העיר היה מקובל שחוני חביב במיוחד גם על הקדוש ברוך הוא, כאילו היה בנו יקירו.

בימים ההם לא היו ממטרות ולא הייתה השקיה מלאכותית. תנובת השדות, הפרימים והבוסתנים הייתה תלויה רק בגשמים. גם מים זורמים לא היו בבתים, ומי השתייה היו מי גשמים שנקוו בבורות אגירה מיוחדים. גשמי החורף היו אפוא תקוותם היחידה של יושבי כפרים וערים, ובצורת פירושה היה רעב וצמא לאדם ולבהמה.

כך היה בשנה ההיא. רוב חודש אדר כבר עבר והשמים נותרו נעולים. אף טיפת גשם אחת לא ירדה. התפללו פולם לגשם, ולא נענו. זו הסיבה ששיגרו משלחת בהולה אל חוני הצדיק. "אותך אלוהים אוהב במיוחד", אמרו לו, "התפלל וירדו גשמים".

אמר להם חוני: "קודם לכו והכניסו לבתים את תנורי הפסח שנשארו בחוץ, כי אלה עלולים להירטב ולהתקלקל." עשו כולם כדבריו. אז נשא חוני תפילה לגשם – אך גשם לא ירד. תלו בו האנשים את עיניהם פאומרים: "הגיע הזמן, חוני, שתפעיל את קשריך המיוחדים עם אבינו שבשמים".

וכשמבקשים הרבה כל כך, קשה לסרב. מה עשה חוני? עג עונה במקלו על האדמה ועמד בתוכה. זו הייתה דרכו לפנות אל אלוהיו בשתפילות לא הועילו. מפאן תבינו מדוע כונה בפי כול 'חוני המעגל'.

עמד אפוא במרכז המעגל, נשא מבטו לשמים ואמר: "ריבוננו של עולם, בניה פנו אליי, כי הם יודעים שאני כבן בית לפניה. אני נשבע שאיני זז מפה עד שתרחם על בניה!"

ואכן, השמים התקדרו מעט וגשמים דקיקים התחילו לנטף. אמרו לו תלמידיו: "רבי, הגשם דק מדי ומועט מדי. נדמה לנו שהוא יורד רק כדי להתיר את שבועתך. מגשם כזה לא ירוו השדות והכפרים, ולא יתמלאו הבורות."

נשא חוני שנית את עיניו למרום ואמר: "לא כך ביקשתי אלא גשמי בורות, שיחים ומערות!"

עוד תפילתו על לשונו, התחילו לרדת גשמי זעף, מבול ממש. זקנים שהיו שם סיפרו שכל טיפה הייתה כמלוא חבית. המים הציפו את החצרות ואת הרחובות ואיימו להטביע אדם ובהמה. אמרו לחוני: "הגשמים שהבאת עומדים להביא חורבן על העולם!"

נשא חוּנִי אֶת עֵינָיו לְמָרוֹם פֶּעַם נֹסֶפֶת וְאָמַר: "לֹא כֵךְ בִּיקֶשְׁתִּי, אֲלֵא גִשְׁמֵי רִצּוֹן, בְּרָכָה וְנִדְבָה."

וְאֵכֵן, מֵאוֹתוֹ רָגַע הַחֵלּוֹ יוֹרְדִים גִּשְׁמֵי בְּרָכָה. אֲלֵא שֶׁהֵם לֹא פָּסְקוּ. הֵם יָרְדוּ וְיָרְדוּ וְיָרְדוּ, וְתִמְלֵא הָאָרֶץ מַיִם, עַד שֶׁתּוֹשְׁבֵי הַמְּקוֹמוֹת הַנְּמוּכִים נֶאֱלָצוּ לְהִימָלֵט אֶל הַר הַבַּיִת.

בֹּאוּ וְזַעְקוּ אֶל חוּנִי: "דִּי! הַבְּרָכָה שֶׁהִבֵּאתָ עֲלֵינוּ נִהְפְּכָה לְקַלְלָה!"

פָּנָה חוּנִי אֶל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר: "רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּנֵי הָעָם הַזֶּה שְׁלָךְ, שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם, אֵינָם מְרוֹצִים אִף פֶּעַם. הֵם אֵינָם יֹכְלִים לְעִמּוֹד בְּרוּב טוֹבָה וְלֹא בְּרוּב רַעָה, לֹא בְּכַעֲסָךְ וְלֹא בְּנִדְבֹתֶךָ. יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׂיִפְסְקוּ הַגִּשְׁמִים וְכֵךְ יֻכַּל הָעוֹלָם לְנָשׁוּם לְרוּחָה."

מִיָּד נָשְׁבָה רוּחַ, הִתְפָּזְרוּ הָעֲנָנִים וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרַחָה. פָּנֵי הַמַּיִם יָרְדוּ, וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לְשָׂדוֹת לְלַקֵּט פְּטָרִיּוֹת. רַק אִזּוֹ יָצָא חוּנִי מִן הַמַּעְגָּל וְהֵלֵךְ לְבֵיתוֹ.

הַשְּׂמוּעָה עַל כֵּךְ הִגִּיעָה אֶל נְשֵׂי יִשְׂרָאֵל וּמִנְהִיגָה הִרוּחָנִי בְּיָמֵם הָהֵם, שֶׁמְעוֹן בֶּן שֵׁטַח. הוּא שָׁלַח, בְּיַד שְׁלִיחַ, אִיגָרָת אֶל חוּנִי וְבָהּ הִדְבָרִים הָאֵלֶּה: "אֵילוֹ הֵייתָ אָדָם אַחֵר, הִיָּה מִגִּיעַ לָךְ עוֹנֵשׁ כְּבֹד עַל מַה שֶׁעָשִׂיתָ. רִשְׁאֵי אָדָם, אִפִּילוֹ הוּא צָדִיק גְּדוֹל, לִפְנוֹת אֶל אֱלֹהָיו בְּתַפִּילָה וּבְבִקְשָׁה, אֲךָ לֹא לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ דָּבָר אוֹ לְהַעֲמִיד לוֹ תְּנָאִים. וְהָרִי מֵהַשָּׁמַיִם נִרְמַז לָךְ בְּבִירוֹר שֶׁגַם דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינָה נֹחָה מִמַּעֲשֶׂיךָ. אֲבָל חוּנִי הִמְעִיגְלָה אֶתְּךָ, וְהָאֵל יִתְבָּרַךְ נֹחֵג בְּךָ כְּאֵב טוֹב בְּבִנוֹ יִקִּירוֹ: אֶתְּךָ מִבְּקֶשׁ – וְהוּא נִעְנָה. בְּזִכְרוֹתֶךָ, אִף אִם לֹא הֵינּוּ רְאוּיִים לְכֶךָ, הוּא נִהַג גַּם בְּנוֹ בְּחָסֵד וּבְרַחֲמִים."

[מתוך אתר סנונית](#)

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

נשוחח על הסיפור

- למה חשוב שירד גשם?
- בסיפור מסופר על שלושה סוגי גשמים. מה ההבדל ביניהם? מה הבעיה עם טפטופי גשם או עם גשם זלעפות?
- איך אנחנו מרגישים ומרגישות כשיורד גשם? מה אנחנו אוהבים לעשות כשיורד גשם?

חוויה משותפת

שלוש אפשרויות:

1 כשקר, בבתים רבים אוהבים להכין מרק חם או שוקו. נכין יחד מרק: נחתוך ירקות, נכניס לסיר עם מים ותבלינים. בזמן שהמרק מתבשל נשחק יחד במשחקי הקופסא שהילדים יצרו.

2 נכין מד לגמויות גשם מבקבוקי פסלטיק קטנים. את הבקבוקים ניתן להניח בחצר הגן ונבדוק את כמויות הגשם בימים גשומים. אם רוצים גם הוטיקים והוטיקות יכולים לבחור מקום אחר בקיבוץ להצבת מד גשם נוסף. חשוב לחשוב על עדכון הדדי לאחר ירידת גשמים - האם בכל המודדים נרשמה אותה כמות גשם? פעילות זו מאפשרת קשר גם מחוץ למכשירים המסודרים.

3 נשיר יחד את השיר חוטים של גשם: **לינק למוזיקה**

חוטים של גשם / מילים: אהוד מנור, לחן: נורית הירש

עוד מעט ירד פיה גשם,
בוא ונישאר בחוץ.
נתחדש כמו הדשא
בעולם יפה, רחוף.
הסתכל, הנה חוטים של גשם.
מישהו רוצה לתפור,
בגד חג לכל העמק,
לגבעות, להרים ולמישור.
בוא ונחכה לגשם
נצפה עד שישוב.

נחכה לו עד הערב,
שידע שהוא חשוב.
איך תפרו להם חוטים של גשם
כובע טמבל לחצב,
ועכשיו תצא השמש
ותוסיף לקישוט ריקמת זהב.
הנה כבר יורד הגשם,
משמחה רוקד הברוש.
הטיפות יורדות בקצב,
מרטיבות לי את הראש!

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

סבב פרידה

יחד נשמיע רעש של גשם על ידי תיפוף עם הידיים על הירכיים (הגננת יכולה לבקש מכולם להתחיל בתיקוף חלש ואיטי כמו גשם שמתחיל ובהדרגה לאט לאט לחזק את התיפוף) בסבב כל אחד יספר ממה הוא הכי נהנה במכגש היום.

העמקה

זהו הסיפור המקורי של חוני המעגל כפי שמופיע במשנה:

מעשה שאמרו לו לחוני המעגל, התפלל שירדו גשמים.
אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים, בשביל שלא ימוקו.
התפלל ולא ירדו גשמים.
מה עשה? עג עוגה ועמד בתוכה,
ואמר לפניו: רבונו של עולם, בניה שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך.
נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן, עד שתרחם על בניה.
התחילו גשמים מנטפין.
אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות.
התחילו לירד בזעף.
אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה.
ירדו כתיקנן, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים.
באו ואמרו לו: כשם שהתפללת עליהם שירדו פך התפלל שילכו להן.
אמר להן: צאו וראו אם נמחית אבן הטועים.
שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה, גוזרני עליך נדוי. אבל מה
אעשה לך, שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא
מתחטא על אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר: "ישמח אביך ואמך
ותגל יולדתך" (משלי כג, כה).

משנה, מסכת תענית, פרק ג, הלכה ח.

הסבר על הסיפור

בשנים של מיעוט גשמים מתענה הציבור ומתפלל יחד. אך ישנם גם יחידי סגולה שהצטיינו במידות מוסר מיוחדות, ויכלו להשפיע על השמיים. חוני המעגל וגם נכדיו אחריו (אבא חלקיה וחנן הנחבא) היו שליחי-ציבור לא פורמליים שכאלה. בסיפור שלפנינו מתואר המשא-ומתן של חוני עם אלוהים.

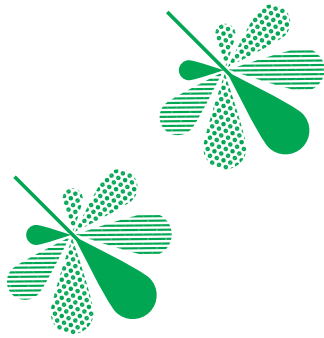
הציבור מבקש מחוני שיתפלל לגשם. חוני קורא להכניס את תנורי הפסחים אל הבתים, כדי שלא יתפרקו (ימוקו) בגשם שירד. בדומה לתנורי-הבוץ עליהם מכינים הילדים מצות לפסח, הכינו בתקופת המישנה תנורי-חימר עליהם צלו את קורבן הפסח. אנו רואים את הציבור מתכונן לחג הפסח ומבינים שעבר רוב החורף. בירושלים אין נחלים או מעיינות. מקור המים היחיד היו בורות מים שאמורים להתמלא ממי הגשמים ולהספיק לשתייה וצרכי הבריות עד סוף הקיץ. הציבור כמעט נואש.

חוני נעתר לבקשת קהילתו. הוא התפלל אך לא נענה. לאחר מכן הציב אולטימטום: הוא צייר עיגול (עוגה), וסרב לצאת ממנו עד ש"ירחם האל על בניו". החל טפטוף של גשם. חוני עומד רטוב וממשיך להנחות את האל: לא גשם כזה ביקשתי. אני רציתי גשם שימלא את הבורות, השוחות, התעלות, והמערות. ירדו גשמי זעף. חוני לא זז ממקומו. סכוג מגשם הוא ממשיך לנהל את המערכה: אני ביקשתי גשמי רצון ברכה ונדבה. ירד הגשם כתיקנו, כפי שצריך.

הגשם הטוב הזה לא פסק. בורות המים שבירושלים התמלאו, הרחובות הוצפו. תושבי ירושלים יצאו מבתיהם ועלו על הר הבית כדי לעמוד מעל לזרימת המים. הם ביקשו מחוני שכפי שגרים לגשם לרדת, כך יגרום לו לחדול. חוני לא התרצה כל כך מהר. הוא שלח את אנשי ירושלים לראות אם נמחית אבן הטועים. זוהי אבן גדולה שהיתה בירושלים וכל מי שאיבד או מצא דבר, חיפש אותו או הכריז עליו שם. אם אבן הטועים מכוסה כולה במים זהו סימן על-כיוונו מתכוון חוני להפסיק את הגשם.

בשלב זה מתערב אב בית הדין (ששימש כמישנה לנשיא העם) שמעון בן שטח ונוזף בחוני על העזרה הקפריזית שהוא מגיש. הוא כועס על חוני ואומר שמגיע לו נידוי, אך לא יגזור כך משום שהוא רואה עד כמה חוני "מתחטא לפני המקום" כלומר מתחנחן לפני אלוהים וקרוב אליו כמו בן שקרוב לאביו.

חוני ואנשי קהילתו זקוקים באותה המידה לגשמים. הם שונים באופן בו הם מבקשים זאת מן השמים. אנשי הקהילה גוזרים תענית, ולחוני יש דרך מיוחדת לבקש. כולם שווים אך השוויון אינו מכני. שמעון בן שטח מבין את הייחוד של חוני ולכן לא גוזר עליו נידוי.

מפגש 4 ט"ו בשבט

מבוא ורקע על גילגולו של החג

מתוך: תוכנית "ערכים במעגלי הזמן", המדרשה באורנים

ט"ו בשבט הינו מועד שנקבע לראשונה במשנה (סביב המאה ה-2 לספירה) בארץ ישראל, ועניינו תאריך "שנת המס" של פירות האילן כשעשירית מהפירות שקטפנו בשנה החולפת נתרמים לבית המקדש ולעניים. לאורך השנים תאריך זה קיבל פנים שונות ומובנים נוספים ועם הציונות התעורר המועד והפך לחג.

ט"ו בשבט נזכר לראשונה במישנה כ"ראש השנה לאילן" (מסכת ראש השנה פרק א' הלכה א'). בתקופת זו חיו רוב האנשים בכפרים והתקיימו מחקלאות. יום 15 בשבט הוא המועד בו מחשבים את כמות הפרי שגדל בחלקה, ומתוכה על החקלאי להפריש מעשר (=מס של עשירית) לעניים. כלומר: לאלה שאינם בעלי קרקע.

דרך תאריך זה בא לידי ביטוי ערך תיקון העולם החברתי: מי שהוא מבורך בנכסים (קרקע), רואה לעצמו חובה להעניק מהם מעט גם לאחרים.

התפתחותו של ט"ו בשבט ליום שהוא חג היתה דווקא על רקע הניתוק הפיזי של עם ישראל מארץ ישראל. זה היה החג שביטא את הגעגועים לארץ, לטבעה, לפירותיה, ולנופה. במרוצת השנים פשט המנהג לאכול מפירות הארץ ולספר בשבחה. המנהג לאכול פירות יבשים בט"ו בשבט נובע מכך שפירות הארץ יכולים היו להגיע לארצות הגולה רק כפירות משומרים = יבשים, ונוהג זה השתמר עד ימינו. בארצות אירופה נקרא החג "חמישוֹסר" = חמישה עשר, ומכאן שירה של נעמי שמר "פירות חמישה עשר" ("שלג על עירי") המתאר געגועים לארץ:

א.
תקופת
המישנה:
תחילתה
של שנת
המס על
הפירות

(ארץ ישראל,
בשנים 0-200
לספירה לערך)

ב.
תקופת
הגולה:
חג
הגעגועים
לארץ
ישראל

(בשנים 800 -
1900 לערך)

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן

"... ומעשה באדם מישראל, שהביא פעם אחת למקומנו תמר, ויהי לפלא, והיו כל בני העיר, למקטנם ועד גדולם, רצים לראותו. נטלו את החומש והראו בו באצבע, שהתמר, תמר זה, כתוב בתורה! אטו מילתא זוטרתא היא [=וכי דבר קטן הוא?], זה התמר הרי הוא מארץ-ישראל!... הביטו לו - וארץ-ישראל נצנצה במחזה לנגד פניהם: הנה עוברים את הירדן! הנה מערת המכפלה! הנה קבר רחל אמנו! הנה כותל-מערבי!"

מנדלי מוכר ספרים, מתוך: "מסעות בנימין השלישי", פרק א'.

חכמי הקבלה שישבו בצפת במאה ה-16, הוסיפו לחג מרכיב טקסי מעוצב: תיקון ט"ו בשבט. המרכז הקבלי התפתח בצפת על רקע גירוש ספרד ופורטוגל, ושאף לתיקון העולם באמצעים מיסטיים. ר' יצחק לוריא אשכנזי (האר"י) ותלמידיו חגגו יום אכילת פירות וקריאת פרקים מספרי הקודש על מנת לתקן את הפגמים שבעולם. המנהג התפתח לסדר ט"ו בשבט המוכר גם לנו היום. תיקון ט"ו בשבט התפרסם בספר "חמדת ימים", ומאוחר יותר כספר נפרד בשם "פרי עץ-הדר". התיקון, שקיבל אופי דומה ל"סדר", נפוץ בעדות הספרדים השכנות לארץ-ישראל, ומהן התפשט גם לארצות אשכנז.

ג.
מקובלי
צפת:
תיקון
ט"ו
בשבט

(ארץ ישראל,
בשנים 1500
ואילך)

עם העליות הציוניות הראשונות, הפך ט"ו בשבט לחג של התחדשות והשתרשות בארץ. ביטויין הסמלי של תחושות אלה היה נטיעת עצים בארץ, שנתפשה כ"צחיחה" ו"ריקה" המשוועת ל"הפרכת השממה". אנשי העליות הראשונות ראו עצמם כמחדשי ימי המקרא בארץ ישראל. בתור שכאלה "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל..." (ויקרא י"ט, 23) היה מורשתם. במוסדות החינוך החלו בנטיעת עצים ומאוחר יותר אומץ המנהג ע"י הקרן הקיימת והפך למרכז החג.

ד.
ראשית
הציונות:
השתרשות
בארץ, חג
נטיעת
עצים

(בשנים 1882
ועד ימינו)

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

בימינו אנו מוצאים שילוב של כל המנהגים: אכילת פירות, עריכת סדר ט"ו בשבט ונטיעת עצים. על אלה התווסף, ברוח הזמן, מרכיב של מודעות אקולוגית.

מודעות אקולוגית קיימת כבר במקורות היהודיים מבטאים לאורך כל הדורות את האחריות שיש לנו, בני האדם על שלמות העולם ועל הטבע. כיום, חלק מן הלימוד והטקסים סביב החג עוסקים בשמירת הטבע. החג המיוחד לאילנות מדגיש ביתר שאת את הצורך לשמור על הטבע על איכות החיים והסביבה. ט"ו בשבט משמש הזדמנות חגיגית להגביר את הרגישות לעצים, לצמחים ולטבע בכלל.

ה. ימינו אנו: חג שמירת הטבע

סמוך לט"ו בשבט מציינים את "שבוע שמירת הטבע". בכל שנה מפנים זרקור לנושא "בוער" הקשור לשמירת טבע, בעיקר כזה הקשור לסביבה הקרובה: נוף פתוח, נחלים ומקווי מים, ועוד.

ב"שבוע שמירת הטבע" מתקיימות פעילויות הסברה וחינוך, אירועים שונים ביישובים כמו: טיולים, סיורים, הרצאות וחידונים ועוד. כל אלו נועדו להגברת המודעות לחשיבות נושא שמירת הטבע, לקידום הדיון בדרכי פעולה אפשריות ולהפעלת האזרחים בנושא.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

מנהגי החג

נטיעת עצים

באה לידי ביטוי במקורות כמעשה של אחריות לעולם ולדורות הבאים. נושא שהציונות התחברה אליו מאוד, בשלב מאוחר יותר בהתפתחות התרבותית היהודית וחידשה את המנהג.

אכילת פירות יבשים וטריים

מנהג שהתפתח בגולה, כשהביאו פירות מארץ ישראל שיכלו להשתמר בדרך הארוכה מהארץ. המנהג ביטא את הגעגועים לארץ. היום אנחנו אוכלים פירות יבשים גם בארץ וגם בתפוצות כדרך נוספת לחגוג את הקשר לטבע ולארץ. במקומות רבים החזרה לארץ ישראל מסמלת גם את החזרה לפירות הארץ הטריים.

סדר ט"ו בשבט

מנהג קבלי שהתפתח בכל העולם היהודי. המביא לידי ביטוי את החיבור לטבע ואת החגיגה לטבע וכן את תשומת הלב לכל פרי ופרי ולייחוד שלו. בסדר שותים ארבע כוסות ומברכים על הפירות השונים.

פעילות משותפת לטו בשבט

הכנה למפגש

נשאל את הותיקים והוותיקות על עצי הפרי שיש להם בחצר, ונבנה מסלול טיול בקיבוץ העובר בין עצי הפרי בחצרות הבתים.

מהלך הפעילות

סבב פתיחה:

איזה פרי אני אוהבת, נשאל איזה עצי פרי יש לכם בחצר, ומי נטע אותם?

היום נדבר ונעשה:

נספר את הסיפור על חוני המעגל ועץ החרוב, ונצא לסיור בעקבות עצי פרי בקיבוץ.

סיפור 'חוני ועץ החרוב': ניתן להשתמש בטקסט כפי שהוא מופיע בתלמוד בבלי,

או בעיבוד שלו שנעשה על ידי אורי אורבך **להורדה באתר סנונית**

חוני ועץ החרוב / תלמוד בבלי, מסכת תענית כג, א
 פעם אחת היה חוני המעגל מהלך בדרך.
 ראה אדם נוטע חרוב.
 אמר לו: זה לכמה שנים טוען פירות?
 אמר לו: לשבעים שנה.
 אמר לו: כלום ברי לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו?
 אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים,
 כשם שנטעו אבותי לי, אף אני אטע לבניי.

נשוחח על הסיפור

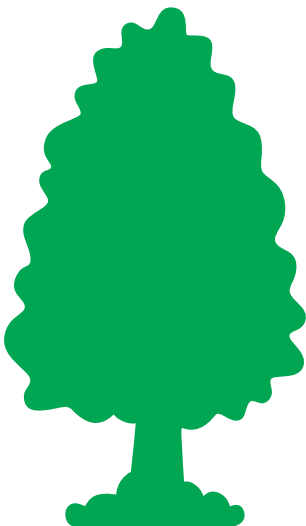
1. מדוע חוני נוטע עץ שלא יספיק לאכול את פירותיו? מה דעתכם על המעשה שלו?
2. מה מצאתם בעולם, שהשאירו הדורות הקודמים? בבית? ביישוב שלי? במדינה? - תנו דוגמאות.
3. מה הייתם רוצים להשאיר לדורות הבאים?

נצא למסע פירות בקיבוץ, נבקר את עצי הפרי בחצרות הוותיקים המשתתפים בפעילות ונבקש מהם לספר מי נטע את העץ ומתי. נשאל- מה הבשיל ומה יבשיל. ניתן גם להכין סלט פירות, ליבש פירות, להכין ריבות, ליצור דמויות מפירות וירקות.

סבב פרידה

עץ נטעתי בחג האילן / מילים-אהרון זאב, לחן-מוני אמריליו

עץ נטעתי	אני ואת
בחג האילן.	קשורים לעד
עץ נטעתי	בנטע הרך, בנטע
בגני הקטן.	הרך
	יגדל ויצמח!
ולאדמת גני	
אמרתי כך:	

נשיר יחד את השיר **לשיר בספוטניקי לחצו כאן**

ובסבב כל אחד יספר איך היה המפגש? מה למדתי? מה הרגשתי? ממה נהניתי?

העמקה ולימוד משותף

בְּשֵׁעָה שֶׁבָּרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן,
נָטְלוּ וְהִחְזִירוּ עַל כָּל אֵילָנֵי גֶן עֵדֶן, וְאָמַר לוֹ:
רְאֵה מַעֲשֵׂי כַּמָּה נְאִים וּמִשְׁבְּחֵיהֶם הֵם,
וְכָל מָה שֶׁבָּרָאתִי - בְּשִׁבְלֶךָ בְּרָאתִי.
תֵּן דַּעְתְּךָ שְׁלֹא תִקְלַקֵּל וְתַחְרִיב אֶת עוֹלָמִי,
שָׂאֵם קִלְקַלְתָּ - אֵינִן מִי שִׁיתְקֵן אַחֲרֶיךָ.

מדרש קהלת רבה ז, כ"ח

(כז) וַיְבָרֵא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא
אֹתָם:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ
וּכְבֹּשְׁהָ וּרְדוּ בְּדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמִשָּׁת עַל הָאָרֶץ:

בראשית א'

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

בראשית ב'

שיחה ולימוד

במקורותינו נאמר שאלוהים ברא את העולם בשביל האדם. פוטנציאל הקילקול שנעשה בידי האדם ידוע כבר במקורות, אך גם הצורך בקידמה ובפיתוח. בבראשית א' בני האדם מצווים לכבוש ולרדות בחיות. בבראשית ב' הציווי הוא לעבוד את הגן ולשמור עליו. יש כאן סתירה או השלמה.

המדרש מקהלת רבה מחזיק את המורכבות ואומר לנו לשים לב ולא לעבור את הגבול, עד שלא נוכל לתקן.

איפה בחיינו קיים המתח הזה או האיזון בין השימוש בטבע, הפיתוח והקידמה, לבין הצורך לשמור ולדאוג לשלומם של העולם? אפשר לתת דוגמאות מחיינו.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

מפגש 5 יום המשפחה

מבוא:

בכל שנה מצוין יום המשפחה בישראל ב-ל' בשבט, יום פטירתה של הנרייטה סאלד, שייסדה את ארגון הנשים הציוניות "הדסה".

בראשיתו היה יום המשפחה יום לכבודן של האימהות, יום האם. היוזמה הראשונית לחגיגת יום האם בישראל שייכת לאגודת "עזרה", אגודה לעזרת נשים יולדות, שבראשה עמדו הרבנית שרה הרצוג ומ' הופיין.

ב-21 במאי 1947 נחגג יום האם בירושלים בדומה לימים כאלה הנהוגים בארצות אחרות. ארבע שנים אחר כך יזמה חנה חושי, רעייתו של ראש עיריית חיפה, תאריך חדש ליום האם - כ"ז בכסלו, היום השלישי של חג החנוכה. ערים נוספות בישראל אימצו את התאריך הזה, וערים אחרות חגגוהו בט"ו בשבט.

בשלהי 1951 יצא עיתון הילדים "הארץ שלנו" ביוזמה משלו, וקבע את יום האם ב-ב' באדר, יום פטירתה של הנרייטה סאלד. סאלד הייתה דמות אם לרבים מהילדים שעלו לארץ במסגרות השונות.

מאוחר יותר קבע משרד החינוך תאריך חדש ליום האם - ל' בשבט. בשנות השמונים של המאה הקודמת הוחלט בישראל לשנות את שמו של "יום האם" ל"יום המשפחה", כדי להדגיש את הקשר בין כל בני המשפחה.

מתוך: פורטל עובדי ההוראה.

פעילות משותפת ליום המשפחה

הכנה למפגש

נבקש מראש מכל אחד ואחת לשלוח מתכון שעובר במשפחה (אפשר להתארגן לארוחה לפי המתכונים). נדפיס עותק מכל המתכונים

עזרים

עותק אחד מודפס מכל מתכון מהבית.

מהלך הפעילות

סבב פתיחה

מה זה משפחה בשבילי? האם גם חברים הם משפחה?

נשיר יחד את השיר

'המשפחה שלי' / מילים: יום טהר לב, לחן: נורית הירש

סבא בא...	ובאים לצבוט אותי	עם דודה, דודה רבה	זה התחיל בשני הורים
	ובאים לצבוט אותי:	סבא בא, אבא בא	עלזים וצעירים
ואחרי זה מבקשים	סבא בא...	גם הסבתא יבאבא	שהולידו בשבילי
שאני אקום לשיר		אהלן ומרחבא	את המשפחה שלי
וקוראים, כשאני שר:	ואחר כך בחצר	מי שבא ברוך הבא!	וכשיש לי מסיבה
"איך שהקטן מוכשר!"	מתחילים הם לדבר		רק תביטו מי שבא
והיום למסיבה	מתווכחים בצעקות	מביאים לי מתנות	רק תביטו מי שבא:
רק תביטו מי שבא	וכמעט הולכים מכות	גם גדולות וגם קטנות	
רק תביטו מי שבא:	אך כשהכיבוד מוכן	מניחים הם בפינה	סבא בא, אבא בא
	הם רצים אל השולחן	ויוצאים אל הגינה	אריה מכפר סבא בא
סבא בא...	הם רצים אל השולחן:	מנשקים את אחותי	בא ברוך, ברוך הבא

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

פעילות משותפת -

נכין יחד חוברת מתכונים

בקשו מכל משתתף ומשתתפת להביא מתכון שמסמל את הבית והמשפחה או מתכון שאוהבים. כדאי להתארגן להקלדה מראש (ניתן להיעזר באחד הותיקים או ההורים להקלדה). הביאו את המתכונים לגן וכל זוג יספרו זה לזה על המתכון ומדוע הם בחרו בו, לאחר מכן יקשטו את הדף ובו המתכון שלהם. את הדפים עם המתכונים נסרוק ונאחד לחוברת אחת אותה נשלח במייל לאחר המפגש (חשוב לנו לשמור על איכות הסביבה ולכן נדפיס עותק רק למי שיבקש קובץ מודפס).

ניתן למצוא מועד בו עושים ארוחה משותפת עם המתכונים של כל אחד ואחת (למשל יום המשפחה עם ההורים וקבוצת הותיקים והוותיקות). אפשר כמובן לפרסם את חוברת המתכונים לכל הקהילה.

סבב פרידה:

כל אחד יספר איך היה המפגש? מה למדתי? מה הרגשתי? ממה נהניתי?

רעיונות לפעילויות נוספות:

מסורת משפחתית מיוחדת:

לתאר וליצור באומנות מסורת משפחתית - ניתן לעשות תערוכה של המסורות בגן או בקיבוץ.

קולאז ציורים:

כל אחד/ת מצייר את עצמו ו/או את משפחתו - אפשר לעשות תערוכה בגן או במקום אחר בקיבוץ.

יום המשפחה הוא גם הזדמנות לדבר על משפחות מיוחדות.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

העמקה ולימוד משותף:

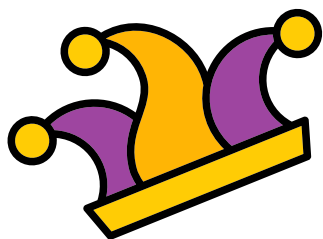
"ר' יצחק, בשעה שעמד להיפרד מחברו, ר' נחמן, ברכו בברכה הבאה:
אמשול לך משל, למה הדבר דומה?
לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא,
ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה, ואמת המים עוברת תחתיו.
אכל מפירותיו, ושתה ממימיו, וישב בצילו.
וכשביקש לילך, אמר: אילן אילן, במה אברכך?
אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין הרי - פירותיך מתוקין,
שיהא צילך נאה הרי צילך נאה,
שתהא אמת המים עוברת תחתך הרי אמת - המים עוברת תחתך.
אלא: יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך.
אף אתה, במה אברכך? אם בתורה הרי תורה,
אם בעושר הרי עושר, אם - בבנים הרי בנים.
אלא: יהי רצון שיהיו צאצאי - מעיך כמותך."

(תלמוד בבלי, מסכת תענית, ה', ב')

הסיפור מספר על אדם שנפרד מאדם אחר ומברך אותו שילדיו יהיו כמוהו.
מה דעתכם? האם אתם דומים להורכם? במה - במראה, בתכונות, בתחביבים?
במה הייתם רוצים להיות דומים ובמה הייתם רוצים להיות שונים?

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

מפגש 6 חג פורים

מבוא לחג

”כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה- כך משנכנס אדר מרבין בשמחה“

בבלי, מסכת תענית, כ”ט ע”א

חג פורים מציין את המאורע ההסטורי שבו ניצלו היהודים מפני גזרת השמד שהטיל המן האגגי בימי מלכות אחשוורוש. מרדכי היהודי שולח את אסתר, אחייניתו, לארמון המלך, וביחד הם מסכלים את מזימתו של המן, ו”נהפוך הוא”, היהודים הורגים באויביהם.

בסיפור המעשה, המתואר במגילת אסתר, יש אלמנטים מיתיים רבים: מרדכי ואסתר אינם שמות יהודיים, ויש הסוברים כי הם שאובים משמות של שני אלים בבליים, מרדוך ואישתר. מרדכי הוא נצר למשפחת שאול המלך, והמן הוא צאצא של עמלק. שאול, כמסופר, הכה את עמלק, אך חטאו הגדול בכך שלא סיים את העבודה, וריחם על עמלק.

כאן, נפגשים שוב עמלק ושאול, והפעם מרדכי אינו מותיר קצוות, ומוכיח את גודל החטא של שאול, שכן מסתבר שעמלק באמת קם בכל דור ודור להרוג את היהודים.

על פי סברה אחרת, חג הפורים התקבל בתחילה אצל יהודי פרס ומקורו בסביבה האלילית. יהודים חגגו שם חג שהיה נהוג אצל שכניהם עובדי האלילים, בכל שנה, באמצע החודש האחרון לחורף. לחג זה היה אופי של חג ראשית האביב, יום הילולה ושכרות, משחקים וליצנות.

מתוך: אתר קרן תל”י

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v

ויכתב מִרְדְּכֵי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה; וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ - הַקְּרוּבִים וְהַרְחוֹקִים, לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם לִהְיוֹת עֹשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ אָדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, פְּיָמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְהוּדִים מֵאִיבֵיהֶם, וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב; לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יָמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמְשַׁלַּח מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנֹת לְאֲבִינָיִם. וְקָבַל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר כָּתַב מִרְדְּכֵי אֲלֵיהֶם.

מגילת אסתר, פרק ט, פסוקים כ-כג

בסוף מגילת אסתר, לאחר שאסתר ומרדכי מצילים את יהודי ממלכת אחשוורוש, ניתנות המצוות של פורים כדי להמשיך לחגוג להמשך הדורות: ימי משתה ושמחה, משלוח מנות, מתנות לאביונים. מאוחר יותר מתווספת מצוות קריאת המגילה ומתווסף המנהג להתחפש.

מצוות השמחה מעורבבת עם משתה - כלומר מסיבה או קרנבל שכל כולה שמחה. יצחק טבנקין בשיחה עם פעילי תרבות:

מהו פורים? יום מרוכז לצחוק... יום אחד הוא בשנה שבו רשאים יהודים לצחוק בכל לב, להתחפש, לאכול "אזני המן" ... הצחוק צורך אנושי הוא. האדם אינו רק יצור טראגי. החיים יודעים את הרציני ויודעים את המגוחך. היהודים קשרו את יום הצחוק במלך, שאמנם מלך מהודו ועד כוש, אבל טיפש היה. והיהודים צוחקים מן הטיפש. כל זה נתקשר באגדה היסטורית, בפורענות גדולה ובנס גדול שאירע בסופה וליהודים עמדו רווח והצלחה. העיקר שיש יום שכולו קודש לשמחה קלה, להתחפשות, להילולה ולחגיגה. זהו קרנבל יהודי. יום חופש לצחוק אנושי... ומעניין: פורים היה מקור לכוחות יצירה גדולים בעם, גם ליצירה החילונית. הרבה ממה שנחנק כל ימות השנה מצא פורקן בחג הזה... לחיים הרציניים שייך גם משהו מהקל. אדם שאינו יודע מה זה קל, לא יבין גם מה זה כבד. ולעם שסבל ייסורים יש ביום כזה ערך נוסף לפורקן ה"פורים"... גם קלות הראש יכולה להשיג רמת תרבות גבוהה.

מתוך: ילקוט פורים, הוצאת ברית התנועה הקיבוצית וועדת החגים הבינקיבוצית בשיתוף עם ארכיון החגים, בית השיטה

פעילות משותפת בנושא שמחה

הכנה למפגש

לעיתים בחג פורים הגן עמוס וגדוש ומלא פעילות. מכיון שכך, ומכיון שזהו מפגש אחרון לסדרה זו, כדאי לבדוק את האפשרות לעשות את המפגש במקום אחר - מועדון ותיקים, מועדון לחבר או מבנה מתאים אחר.

עזרים

- עיגולי בריסטול בצבעים שונים וגדלים שונים
- צבעים, מגזינים, דבק מספריים

מהלך הפעילות

סבב פתיחה:

מה משמח אותי? מה עוזר לי לשמוח כשעצוב לי?

היום נדבר ונעשה:

נדבר על השיר שמחות קטנות, ונכין עיגולי שמחה.

נקרא יחד את השיר:

שמחות קטנות / מילים ולחן: מיכה שיטרית

שזוכרים את השמש ונוגעים באור
שיודעים אהבה, שאינה בת חלוף.

יהללו, יהללוך מלאכים...

ולא תאבד דרכך בזוהר ובחשיכה
יהללו, יהללוך מלאכים
שמחות קטנות יאירו
כנצנוץ הכוכבים.

לחיי התמימים ודוברי האמת
וכל החיים את חייהם באמת

עמוק בליבך, עיגולים של שמחה
ואור גנוז בנשמת אפך
עמוק בלב, עיגולים של כאב
אתה שונא, אתה אוהב.

יהללו, יהללוך מלאכים

רקע על השיר:

את השיר כתב מיכה שיטרית, הוא מבוסס על דברים שאמרה דסי רבינוביץ' - נערה מיוחדת שחלתה בסרטן כשהייתה בת 17. בהקלטה שהותירה במשיבון הקולי תיארה דסי עיגולי שמחה שיש לאדם ואת יכולתו להגדיל את עיגולי השמחה של אחרים. הקלטה זו הפכה להיות טקסט שרבים למדו אותו והושפעו ממנו. מיכה שטרית נחשף למילותיה המרגשות של דסי, וכתב בהשראתן את השיר שמחות קטנות.

שיחה בעקבות הטקסט

- איך מגדילים את עיגול השמחה אצלנו ואצל אחרים - לפי השיר?
- מה יש בתוך עיגול השמחה שלי?
- איך אנחנו יכולים להגדיל את עיגולי השמחה אצל אחרים?

כעילות משותכת

כל אחד ואחת יצייר את עיגולי השמחה שלו. נכין לוח שמחה משותף, אותו אנו ממליצים לתלות במקום מרכזי בקיבוץ ולהזמין אנשים נוספים בקהילה להוסיף את עיגולי השמחה שלהם.

כעילויות נוספות:

- הכנת מסכות ויצירת תערוכה משותפת
- הכנת משלוח מנות משותף לענפים/חיילים/לגנים אחרים,
- המחזה משותפת של סיפור המגילה לקבוצה אחרת או לקהילה, המחזת הישר 'כובע קסמים' - מה אעשה כשאהיה גדולה?

תן כתף / אניגדור המאירי, מרדכי זעירא

תן כתף, עצם את העיניים,
פורים לנו נשכח את הכל.
יש לך כאב, רמסיהו ברגלים,
פתח את פיך ושירה בקול:
אהא! אהא! כלנו נשתגע
נראה, נחיה, על אף כל התלאות.
אהא! אהא! חפצנו נבצע
נחיה, נראה נסים ונפלאות.

טבב פרידה אחרון (האמנם?)

איך החוויה של לציין את החגים עם קבוצת גיל אחרת? האם מוכנים להיפרד – האם רוצים להמשיך להיות בקשר? ואיך אפשר לשמור על קשר

מומלץ:

- לשוחח עם הילדים והילדות לאחר המפגש ולשמוע איך היתה החוויה.
- לשוחח עם הותיקות והותיקים לאחר המפגש ולשמוע איך היתה החוויה.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן ✓

לאה גולדברג / שלושה חלונות

שלושה חלונות למגדל הגבוה
ובכל חלון נשקפת תמונה
באחד העמק, בשני הגלבוש
ובשלישי גנה קטנה.

דופק ענף ולוחש: "אצלנו
נפתח בינתיים ציץ חדש
והדבורים מכורתנו
יוצאות עכשו ללקט הדבש".

ואני פותחת את חלוני
ורואה יום-יום מה חדש בגני.

ובקר בקר, עת כי אקייץ
לא אדע מאיזה חלון להציץ.

כי יפה ההר, מה נשגב ואיתן הוא!
והעמק רחב ועשיר מראות.
אך גם הגנה הקטנה שלנו,
הגנה הצנועה יפה עד מאד.

לניווט מהיר יש ללחוץ כאן v